

Приватний вищий навчальний заклад «Буковинський університет»
(повне найменування закладу вищої освіти)

Юридичний факультет
(назва інституту / факультету)

Кафедра професійних та спеціальних правових дисциплін
(назва кафедри)

Схвалено та затверджено на засіданні
науково-методичної ради факультету
протокол № 1 від 25.08.2023 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ:
декан юридичного факультету
Стелла КЕЛЬБЯ

СИЛАБУС
навчальної дисципліни

«Ораторське мистецтво»
вибіркова навчальна дисципліна
(вказати: обов'язкова / вибіркова)

Освітньо-професійна програма Право
(назва програми)

Спеціальність 081 Право
(код, назва)

Галузь знань 08 Право
(шифр, назва)

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський) рівень
(вказати: перший (бакалаврський)/другий (магістерський))

Факультет – юридичний
(назва факультету, на якому здійснюється підготовка фахівців за вказаною освітньо-професійною програмою)

Мова навчання – українська

Розробник: канд. філол. наук, доц. Морараш Галина Володимирівна
(вказати авторів (викладач (ів)), їхні посади, наукові ступені, вчені звання)

Профайл викладача: <http://www.bukuniver.edu.ua/fakulteti/yuridichnij-fakultet/kafedra-f%D1%96lolog%D1%96chnix-ta-susp%D1%96lnix-disczip%D1%96n/>

Контактний тел.: 095 44 59 790

E-mail: pk@bukuniver.edu.ua

Сторінка курсу в Moodle: <http://education.bukuniver.edu.ua/course/index.php>

Консультації: за попередньою домовленістю.

Види занять:	<i>Лекції, практичні, самостійна робота.</i>
Методи навчання:	<i>Під час навчання можуть бути запропоновані практичні вправи, індивідуальні завдання, тести та інші інтерактивні методи навчання.</i>
Форми навчання:	<i>Очна серія лекцій, практичних занять (контактні години); дистанційна (онлайн-діяльність); змішана (контактні години + онлайн-діяльність)*.</i>
Матеріальне та технічне забезпечення дисципліни:	<i>Проведення занять очно передбачає: обладнані аудиторії (столи, стільці, мобільні пристрої, мультимедійні засоби, наявність та доступність мережі Інтернет). Проведення занять дистанційно або у змішаній формі додатково передбачає: наявність ПК (ноутбука) чи іншого мобільного пристрою, навушників, мікрофону, вебкамери; за потреби, встановлення спеціальних програм (сервери вебконференцій: Google Meet Skype, e-mail).</i>
Доступ до дисципліни:	<i>Ресстрація студента на сайті дистанційного навчання ПВНЗ «Буковинський університет» відкриває доступ до всіх навчально-методичних матеріалів дисципліни. Під час дистанційного навчання або навчання у змішаній формі заняття проводяться згідно розкладу на платформах Google Meet або Skype.</i>

*Контактні години – передбачають безпосередню взаємодію учасників навчального процесу між собою в аудиторії; онлайн-діяльність – передбачає опосередковану взаємодію учасників навчального процесу між собою та з контентом в аудиторії чи за її межами засобами онлайн-технологій.

1.Анотація (призначення навчальної дисципліни)

«Ораторське мистецтво» – загальноуніверситетська вибіркова навчальна дисципліна, яка вивчає історично-правові та загальні теоретичні аспекти становлення та розвитку ораторського мистецтва. Курс вивчає методику творення тексту, визначає його структуру, найпридатнішу для зрозумілого й аргументованого викладення думки. Навчальний курс також має на меті сприяти формуванню свідомості фахівця, досягненню мети ораторського мистецтва – виклад оратором його позиції перед опонентом або аудиторією, захист власної точки зору. Цієї мети він досягає, використовуючи підготовлену промову і техніку ораторської майстерності.

Мета курсу – здобуття майбутніми фахівцями базових знань про поглиблене вивчення способів переконання та впливу на аудиторію з урахуванням її особливостей, формування досконалого вміння говорити до групи людей у структурований, виважений спосіб із наміром надати інформацію, вплинути, чи розважити слухачів, що у широкому сенсі є розділом мистецтва. Цілі курсу – це оволодіння студентами знаннями про:

- основні етапи становлення та розвитку ораторського мистецтва;
- розуміння, що в ораторстві, як і в будь-якій іншій формі комунікації, є п'ять основних елементів, що часто виражені як «хто говорить, що говорить, до кого говорить, у якому оточенні говорить і з яким ефектом говорить»;
- особливості формування професійних можливостей переконання та впливу з урахуванням особливостей спеціальності, формування досконалого вміння говорити у структурований, виважений спосіб із наміром надати інформацію;
- уміння переконувати співрозмовника, уміння правильно й красиво говорити, привертати увагу й здобувати довіру слухачів, уміння складати й виголошувати промови необхідні здобувачу вищої освіти.

2. Пререквізити:

- сучасна українська мова (лексикологія і лексикографія);
- історія зарубіжних країн;
- історія культури;

- філософія;
- логіка.

3. Компетентності та результати навчання, формуванню яких сприяє дисципліна

(взаємозв'язок з нормативним змістом підготовки здобувачів вищої освіти, сформульованим у термінах результатів навчання):

Інтегральна компетентність

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі професійної правничої діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування правових доктрин, принципів і правових інститутів і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності (ЗК):

- ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
- ЗК2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- ЗК3. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
- ЗК4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.
- ЗК7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
- ЗК8. Здатність бути критичним і самокритичним.
- ЗК9. Здатність працювати в команді.
- ЗК10. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності:

- СК15. Здатність до самостійної підготовки проектів актів правозастосування.
- СК16. Здатність до логічного, критичного і системного аналізу документів, розуміння їх правового характеру і значення.

Результати навчання:

- РН10. Вільно спілкуватись державною та іноземною мовами як усно, так і письмово, із застосуванням правничої термінології.
- РН11. Мати базові навички риторики.
- РН12. Доносити до респондента матеріал з певної проблематики доступно і зрозуміло.
- РН17. Працювати в команді, забезпечуючи виконання завдань команди.
- РН21. Готувати проекти необхідних актів застосування права відповідно до правового висновку зробленого у різних правових ситуаціях.

4. Опис навчальної дисципліни

Планування навчальної діяльності

ВИДИ ЗАНЯТЬ (згідно розкладу)	ФОРМИ НАВЧАННЯ*	
	Контактні години	Онлайн діяльність
	Методи навчання	
<i>Лекційні заняття (попередня підготовка, подача нової інформації, тренування).</i>	Попереднє опитування; ознайомлення або повторення термінології; очна лекція; презентація нового матеріалу; пошук відповідей на питання; діалог з групою.	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою; лекція-дискусія, лекція з розбиранням конкретних ситуацій, в режимі відео конференції.

Разом за ЗМ1	44	10	8		26								
Змістовий модуль 2. Основи практичної риторики	Змістовий модуль 2												
Тема 10. Основні роди, види і жанри красномовства.	6	2			4								
Тема 11. Типи промов за метою висловлювання. Закони риторики.	6	2			4								
Тема 12. Підготовка промови та умови успішного її виголошення.	6		2		4								
Тема 13. Психологічні аспекти ораторського мистецтва. Складники поняття «риторична харизма».	6		2		4								
Тема 14. Основи полемічного мистецтва.	6	2			4								
Тема 15. Проблема риторичних маніпуляцій.	6	2			4								
Тема 16. Класична і «чорна» риторика. «Чорна» риторика як модифікований різновид софістичної риторики.	6	2			4								
Тема 17. Модульна контрольна робота № 2	2		2										
Тема 18. Підсумкове заняття	2		2										
Разом за ЗМ 2	46	10	8		28								
Усього годин	90	20	16		54								

4.3. Зміст завдань для самостійної роботи

Назва теми
Красномовство – мистецтво і наука керувати розумом та зворушувати серцем. Стратегії і техніки самопрезентації викладача закладу вищої освіти. Електронне портфоліо як інструмент самопрезентації науковця.
Досягнення давньогрецької та давньоримської риторичної школи. Поняття педагогічної риторики.
Становлення ораторського мистецтва в Україні. Вищі школи України як осередок риторичного мистецтва XVII – початку XVIII століття. Славетні українські ритори-педагоги (І. Гізель, Л. Баранович, Й. Галятовський, С. Яворський). Відродження і розвиток українського риторичного вчення у XX – на початку XXI ст.
Теоретичні й практичні аспекти техніки виразного читання / мовлення. Партитура тексту. Читання тексту за укладеною партитурою. Особливості техніки мовлення під час проведення навчальних занять. Інтонація як важливий складник культури мовлення лектора.
Виразне читання різностильових та різножанрових текстів.
Закони риторики. Композиція промови. Закони логіки.
Мовне оформлення промови. Способи мовленнєвого впливу на аудиторію. Мистецтво аргументації і критики.
Аналіз структур і мовного оформлення промов, різних за родами, видами, жанрами, метою висловлювання. Шляхи удосконалення академічного красномовства.
Способи подолання психологічного бар'єру оратора, засоби активізації уваги слухачів та інші запоруки успішного виголошення промови. Проблема аудиторного шоку та прийоми її подолання. Особливості взаємодії промовця (лектора, науковця) з аудиторією. Гумор як складник красномовства. Поняття харизми.
Роль невербальних засобів комунікації для публічного мовлення. Міміка і жестикуляція як способи впливу на аудиторію.
Аналіз публічної промови за шкалою оцінювання. Культура сприймання публічного виступу та ефективного слухання. Мистецтво ставити запитання.
Культура мовлення оратора: комунікативні ознаки, мовні норми української мови, суржик. Етикетні формули спілкування. Особливості наукового етикету.
Основи полемічного мистецтва. Розв'язання дискусійних питань, викривання риторичних маніпуляцій. Коректні і некоректні техніки маніпулятивного впливу в навчально-виховному процесі.

Нейтралізація прийомів «риторики стиснутого кулака» (чорної риторики). Аналіз конфліктних ситуацій на суспільно-політичних телешоу.
Сучасна риторична комунікація науковця у запитаннях і відповідях (огляд літератури).
Розробити тренінг «Харизма викладача вищої школи: що це таке і як вона працює?».
Скласти пам'ятку «Секрети успішного виступу на науковій конференції».

5. Система контролю та оцінювання

Види та форми поточного та підсумкового контролю.

Діагностика знань, умінь та навичок студента з курсу – це комплекс результатів проведення поточного та підсумкового контролю знань.

Формами контролю знань студента впродовж семестру є усні та письмові опитування на практичних заняттях, тестування, перевірка самостійних письмових робіт, презентацій із результатами виконання дослідницько-творчих завдань та аналітичних звітів, оцінка захисту індивідуальних і групових проєктів, виголошених публічних промов та участі в колективних дискусіях.

Формою підсумкового контролю є залік.

Засоби оцінювання: виразне читання текстів, читання скоромовок, стандартизовані тести, робота з текстовими, аудіо- та відеоматеріалами, обговорення проблемних питань, аналітичні звіти, презентації результатів виконання дослідницько-творчих завдань, есе, плани і тексти промов / дискусій, виголошення промов, участь у ситуативних діалогах та дискусіях, аналіз риторичної діяльності.

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

СУМА БАЛІВ	ОЦІНКА ЄКТС	ОЦІНКА ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ	
		екзамен	залік
90-100	A	відмінно	відмінно
82-89	B	добре	добре
74-81	C		
64-73	D	задовільно	задовільно
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно	незадовільно
1-34	F		

Схема нарахування балів

Поточний контроль						Загальна кількість балів
Модуль I			Модуль II			
50			50			
T1	T2	T3	T13	T14	T15	100
3	3	3				

T1, T2 ... T15 – теми змістових модулів.

Визначення балів за знання та вміння студентів

A (90–100) «відмінно» – студент виконав усі обов'язкові завдання; демонструє ґрунтовні знання з історії ораторського мистецтва, зокрема, основних етапів її розвитку, конкретних пам'яток ораторського мистецтва; розуміє і вмє аналізувати основні тенденції світового культурно-історичного процесу, еволюції мовленнєвої культури людства з найдавніших часів до сьогодення; знає наріжні проблеми сучасної риторики та їх характер у педагогічній практиці; правильно обґрунтовує наукові положення конкретними фактами,

знанням пам'яток духовної культури, літератури, ораторського мистецтва тощо; послідовно викладає матеріал з висновками в кінці відповіді; вільно володіє нормами сучасної української літературної мови. Допускається 1-3 неточності у викладі матеріалу, які не впливають на правильні висновки чи рішення, отриманий високий результат.

В (82–89) «добре» – студент виконав усі обов'язкові завдання; може правильно окреслити основний зміст матеріалу відповідно до визначеного завдання; вміє виділяти головні етапи та чинники історико-культурного розвитку мовленнєвої культури людства з найдавніших часів до сьогодення; має ґрунтовні знання з історії ораторського мистецтва; знає проблеми риторики та висвітлення їх у науковій літературі; послідовно викладає матеріал; вільно володіє нормами сучасної української мови. Допускається 1-2 неточності у використанні понятійного матеріалу, незначні погрішності в узагальненнях та висновках, які не впливають на загальний добрий рівень виконаного завдання.

С (75–81) «добре» – студент виконав усі обов'язкові завдання; вміє виділяти головні етапи та чинники розвитку мовленнєвої культури людства з найдавніших часів до сьогодення; має ґрунтовні знання з історії ораторського мистецтва; послідовно викладає матеріал; вільно володіє нормами сучасної української мови. Допускається 1-2 неточності у використанні понятійного матеріалу, незначні погрішності в узагальненнях та висновках, які не впливають на загальний добрий рівень виконаного завдання.

Д (69–74) «задовільно» – студент виконав 70 % обов'язкових завдань; зміст матеріалу викладено частково, з недотриманням в окремих випадках послідовності; поверхово застосовує теоретичні знання для розв'язання практичної проблеми; часткові знання фактичного матеріалу з ораторського мистецтва; помилки при поясненні понять; недостатнє володіння нормами сучасної української мови.

Е (60–68) «задовільно» – студент виконав 50% обов'язкових завдань; зміст матеріалу викладено частково; поверхово застосовує теоретичні знання для розв'язання практичної проблеми; часткові знання фактичного матеріалу; помилки при поясненні понять; недостатнє володіння нормами сучасної української мови.

FX (35–59) «незадовільно» – студент виконав менше 50 % обов'язкових завдань; не вміє розкрити основний зміст завдання; не здатний будувати висловлювання; не має навичок мовленнєвої культури; обмежено володіє нормами сучасної української літературної мови.

F (0–34) «незадовільно» – студент виконав менше 20 % обов'язкових завдань; не вміє розкрити основний зміст завдання; не може обґрунтувати висновки; не має навичок мовленнєвої культури; слабо володіє нормами сучасної української літературної мови.

6.Рекомендована література

Основна:

1. Абрамович С. Д., Чікарькова М. Ю. Риторика: Навч. посібник. Львів : Світ, 2001. 240 с.
2. Белякова В. Риторичні фігури в ораторському мистецтві. Завуч. 2002. № 29. С. 1–16.
3. Будянський Д. В. Напрямки використання здобутків риторики в процесі розвитку риторичної культури викладача вищого навчального закладу. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «педагогіка. Соціальна робота». 2017. № 1(40). С. 38–41.
4. Вандишев В. М. Риторика: екскурс в історію вчень і понять: Навч. посібник. Київ : Кондор, 2003. 264 с.
5. Геруш К., Ткач А. Ораторське мистецтво як запорука творчого успіху сучасної людини. Актуальні питання суспільних наук та історії медицини. Спільний українсько-румунський науковий журнал. 2019. № 1(21). С. 33–36.

6. Гончарова О. Давньогрецька риторика як теоретичний дискурс. Аристотель: від метатеорії до інструменталістської теорії риторики. Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2008. № 4. С.26–31.
7. Гончарова О. М. Ораторське мистецтво: особливості становлення. Культура України. 2010. № 31. С. 40–50.
8. Кацавець Р. С. Мистецтво переконання і впливу в суді. Право. Серія 18. Економіка і право. 2013. № 21. С. 164–170.
9. Кацавець Р. С. Ораторське мистецтво : підручник. 3-тє вид. Київ : Алерта, 2021. 250 с.
10. Колотілова Н. А. Риторика: навчальний посібник. Київ : Центр учб. літ., 2007. 231 с.
11. Колотілова Н. А. Судові промови адвокатів України / ред. В. В. Медведчук. Київ : Ред. журн. «Адвокат», 2000. 216 с.
12. Кравець Л. Риторика як класична основа системи освіти європейських народів. Рідні джерела. 2000. № 4. С.12–18.
13. Красницька О. Ораторське мистецтво в системі професійної підготовки військового керівника. Військова освіта. 2019. № 1(39). С. 133–141.
14. Куньч З. Й. Українська риторика: історія становлення і розвитку: навч. посіб. Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2011. 248 с.
15. Латиніновні поетики і риторики XVII – першої пол. XVIII ст. та їх роль у розвитку теорії літератури на Україні / упоряд. М. Петрів. Київ : «Юстиніан», 2014. 320 с.
16. Мацько Л. Вітчизняна риторика. Дивослово. 2002. № 12. С.20–25.
17. Мацько Л. І., Мацько О. М. Риторика: Навч. посіб. 2-ге вид. Київ : Вища шк., 2006. 311 с.
18. Мацько Л. Риторика Стародавньої Греції і Стародавнього Риму. Дивослово. 2002. № 1. С.33–40.
19. Мацько О. М. Місце та роль риторики у сучасній гуманітаристиці. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки. 2015. № 38. С. 221–224.
20. Молдован В. В. Судова риторика. Київ : Юрінком Інтер, 2011. 278 с.
21. Мудрак І. В. Особливості комунікаційного процесу в судових дебатах у кримінальному судочинстві. Актуальні проблеми політики. 2010. № 40. С. 159–167.
22. Нечаєнко Т. В. Зміст і функції ораторського мистецтва в сучасному суспільстві. Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури. 2018. XXXX. С. 378–385.
23. Олійник О. Б. Правова риторика: навчальний посібник для студентів вузів Київ : Кондор, 2010. 166 с.
24. Олійник О. Б. Прокурорська риторика: підручник для студентів вузів. Київ : Алерта, 2008. 304 с.
25. Олійник О. Б. Риторика прокурора у судових дебатах. Обвинувальна промова. Юриспруденція: теорія та практика. 2009. №12. С.2–8.
26. Олійник О. Б., Молдован В. В. Юридична риторика: теорія і практика: навчальний посібник для студентів вузів. Київ : Кондор, 2009. 213 с.
27. Олійник О. Ораторське мистецтво юриста: теорія та практика: навчальний посібник для студентів вузів. Київ: Кондор, 2009. 208 с.
28. Олійник О. Прокурорська риторика як комплексна міждисциплінарна наука. Вісник Національної академії прокуратури України. 2008. № 1. С.106–111.
29. Олійник О. Прокурорська риторика: різновиди та структура. Юриспруденція: теорія та практика. 2008. № 7. С.2–8.
30. Олійник О. Професійна риторика прокурора на етапі попереднього слухання справи. Юриспруденція: теорія та практика. 2009. № 11. С.2–7.
31. Олійник О. Юридична риторика як теоретична і прикладна наука: реалії та перспективи розвитку. Право України. 2010. №11. С.229–233.
32. Ораторське мистецтво : навч.-метод. посіб. / ред.: І. М. Плотницька, О. П. Левченко ; уклад.: І. М. Плотницька, О. П. Левченко. Київ : НАДУ, 2011. 128 с.
33. Ораторське мистецтво : підручник / М. П. Требін та ін. ; ред.: М. П. Требін, Г. П. Клімова. 2-ге вид. Харків : Право, 2015. 207 с.

34. Ораторське мистецтво: навчальний посібник для студентів юридичних спеціальностей вузів / ред. Н.П. Осипова. Харків : Одіссей, 2007. 144 с.
35. Осипова Н. П., Воднік В. Д., Клімова Г. П. Ораторське мистецтво: Навчальний посібник для студентів вищ. навч. закл. юрид. спец. / ред. Н. П. Осипова. 2-ге вид. Харків : Одіссей, 2006. 144 с.
36. Педагогічна риторика: історія, теорія, практика : монографія / О. А. Кучерук та ін. ; ред. О. А. Кучерук. Київ : КНТ, 2016. 258 с.
37. Поплавська Н. М. Полемісти. Риторика. Переконавання (Українська полемічно-публіцистична проза кінця XVI – початку XVII ст.). Монографія. Тернопіль : ТНПУ, 2007. 379 с.
38. Попов Г. В., Дрогомирецька Л. С. Роль та значення риторики у прокурорсько-слідчій діяльності. Часопис Київського університету права. 2012. № 2. С. 31–34.
39. Пухальська Г. А., Афтенюк Ю. В., Шульга Н. В. Риторика як складова підготовки спеціалістів у галузі юриспруденції. Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія «Педагогічні науки». 2020. № 3. С. 240–245.
40. Риторика : навч.-метод. посіб. / ред. С. Романюк ; уклад. Л. Мафтин. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьков. : Рута, 2020. 343 с.
41. Риторика: навч. посібн. / уряд.: Т. К. Ісаєнко, А. В. Лисенко. Полтава : ПолтНТУ, 2019. 247 с.
42. Риторика: Навчально-методичний посібник з курсів «Основи риторики» та «Професійна риторика» / уклад. І. І. Гузенко. Львів : І. І. Гузенко, 2014. 328 с.
43. Риторика: теоретичні та практичні аспекти комунікації: монографія / ред.: В. М. Вандишев, Я. З. Ліханський, О. С. Переломова. Суми : СумДУ, 2015. 112 с.
44. Рогожкин О. В. Риторика: загальна, судова, оперативна: підруч. для студ. і курсантів юрид. спец.: підруч. для студ. вищ. навч. закл. Донец. юрид. ін-т. – Вид. 2-ге, допов. Донецьк: Донецький юридичний інститут МВС України, 2012. 298 с.
45. Серета Н. В., Квасник О. В. Основи ораторської майстерності: навчальний посібник. Харків : НТУ «ХП», 2019. 304 с.
46. Сивачук Н. П., Снігур І. М., Санівський О. М. Академічна риторика: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / за заг. ред. Н. П. Сивачук. Умань : Сочінський, 2013. 374 с.
47. Тягнирядно Є. В., Яворська Г. Х. Риторичні вміння правників: Теорія і практика. Монографія. Одеса : Є. В. Тягнирядно, Г. Х. Яв., 2009. 224 с.
48. Ухач В. З. Судова риторика. (опорні конспекти лекцій). Навчальний посібник для студ. вищ. навч. закл. / уряд. В. З. Ухач. Тернопіль : Вектор, 2011. 114 с.
49. Шинкарук В. Д., Теслюк В. М. Основи риторики: навчальний посібник. Київ : Ліра-К, 2021. 320 с.
50. Янкович М. В. Історико-культурні передумови розвитку та формування ораторського дискурсу у Стародавній Греції. «Young Scientist». Філологічні науки. 2015. № 2(17). С. 141–144.
51. Яценко С. С. Софістика. Київ : ТОВ «Сік Груп Україна», 2016. 208 с.

Додаткова:

1. Афанасьєва Л. І. Основи красномовства: Навчально-методичний посібник. 3-тє вид. Кіровоград : Л. І. Афанасьєва, 2014. 108 с.
2. Гапотій В. Д., Куліда О. О. Основи ораторського мистецтва: навчально-методичний посібник. Мелітополь : ФОП Однорог Т.В., 2019. 168 с.
3. Голуб Н. Б. Риторика у вищій школі: монографія. Черкаси: Брама-Україна, 2008. 400с.
4. Грицаєнко Л. М. Основи красномовства: навчальний посібник. Київ : КНУТД, 2013. 244 с.
5. Каньоса П. С. Риторика: навч. посіб. Кам'янець-Подільський : Зволейко Д. Г., 2011. 207 с.
6. Коваленко С. М. Сучасна риторика: навчально-практичний посібник. Тернопіль: Мандрівець, 2007. 183 с.
7. Лузік Е. В., Ільїна Т. В. Риторика: майстерність переконання: Навч. Посібник. Київ : НАУ, 2005. 83с.
8. Олійник О. Б. Сучасна ділова риторика: навч. посіб. Київ : Кондор, 2010. 166 с.
9. Онуфрієнко Г. С. Риторика. Навч. пос. Київ : Центр учб. літ., 2008. 592 с.

10. Спанатій Л. С. Риторика: навчальний посібник для студентів вузів. Київ: Ін Юре, 2008. 144 с.
11. Carnagey D., Esenwein J. B. The Art of Public Speaking. Cori Samuel, Janet Blenkinship and the Online Distributed Proofreading Team, 2005. 285 p.
12. Coppens C. The Art Of Oratorical Composition. Legare Street Press, 2021. 311 p.
13. Mack A. The Art & Science of Original Oratory. West Des Moines : National Speech & Debate Association, 2013. 111 p.
14. Mosley C. The Art of Oratory. Roli Books, 2008. 678 p.
15. Nzekwe J. The Art of Oratory: Effective guide to Communication and Speech Making. The Art of Oratory: Effective guide to Communication and Speech Making, 2016. 270 p.